

157. Van Dale, de letter Z (3)

1. De bohoolk (jaarboek 2007) is de zigeunerlook. Het huilende zigeunerjongetje is stereotiepe kitsch. De bratsch is de zigeunerviool (contra). Een ziggoerat is een tempeltoren. In een basilicale kerk kun je een zijbeukgalerij hebben. De Hollandse Noordzeekust wordt ook wel de Zijde genoemd. Is het niet ter eenre zijde, dan toch ter andere. Het zijdeaapje heet ook wel ouistiti (sagoïentje). De zijde-eik komt uit Australië, van down-under dus. De zijdecultuur wordt ook wel seri(ci)cultuur genoemd. Daarbij wordt sericine (zijdelijm) geproduceerd. De zijde mina was met een andere zijde sok getrouwd, dat kan tegenwoordig. Een jeruzalemmen (pigeon) is een zijdenhemdje. De zijderupsraket is de exocetraket. De stof was zijg.

2. Hij nam de zijgang. Aan vakantie kun je toe zijn. Een mico is een zilveraap. Wie heeft de Zilveren Camera gewonnen? Een nugget (Jaarboek 2009) is een goudklompje. Zilver-onder-water is de volksnaam voor de tuinwolfsmelk en het kroontjeskruid. De zilvereiger heet ook wel witte reiger (aigrette). De onbetwiste zilverstad is Schoonhoven. Daar kun je zilververgiftiging (argyrie) oplopen. Jaarlijks gingen er zilvervloeden van Spaans-Amerika naar Spanje. Piet Hein veroverde de Zilvervloot in 1628 bij Cuba.

3. De zimdollar is sinds 1980 de Zimbabw(e)aanse munteenheid. Een rotterdammer is een speciale dobber.

4. In het zinkputje moet je geen geld gooien. Zinkseruis is lithopoon. Het zinnospel was zinneloos zinnenstrelend. Catalepsie is zinvang, een soort van beroerte, en een zippo is een gas- of benzineaansteker met scharnierende klep.

5. Het os ischii is het zitbeen. Kiezen we deze zit-eetkamer of nemen we toch de zit-slaapbank?

6. Of toch de zittekst? Vergaderen in comité (generaal) wijst op een geheime zitting. Een comité-generaal is een uitvoerend comité. Zivilcourage is burgermoed.

7. De Pool had nog heel wat zloty's. Het was zoab, zeer open asfaltbeton. Zinnober is cinnaber (natuurlijke vermiljoen). De Zoavo is de Zuidoost-Aziatische Verdragsorganisatie. Als ki [kaa-ie] niet werkt, komt de beer eraan te pas, als die los is tenminste. Je kunt spoorzoeken, eierzoeken, de dood zoeken of God zoeken. 'Zoekt en gij zult vinden' is een gevleugelde Bijbeluitdrukking. Bestaat het fröbelonderwijs nog steeds? Is het zoentje-pepermuntje tussen die twee? Een kiss-and-ride is een zoen-en-zoefstrook (Jaarboek 2007). De Zoete Naam is bij rooms-katholieken de Heilige naam Jezus. Het zoetemelkse kalf zorgde later via via voor zoetemelkse kaas. En toch was het niet op de boerderij van Joop Zoetemelk. Kleine Jan ging zoet spelen en grote Jan ging zoetschaven en zoetvijen. Een zoetwatervis gedijt niet in zout water of in een zoutwatermeer. Een zoutweger gebruikt een areometer. Voor zoutzieders is de Zoutzee (Dode Zee) een waar walhalla. Voor zo- en zoveel ben je de nieuwe eigenaar.

8. Zo-even zag je hem nog voorbijzoeven. Een zoilus is een vitter, een kleingeestig criticus.

9. Ik zorg voor je, zolang ik leef. Geniet van de zomercapriolen en de zomercipres, maar pas op voor zomerdiaarree! De (het) zomerklimop heet ook wel tante Mientje. Daar heb je de militair met zijn zomerpatjes. Voor een bikinietje moet je zomerslank (Jaarboek 2008) zijn. De efelide is de zomersproet, net als de zomerstippen zomersproeten zijn. Hij is net zomin (zo min) gek als jij. Een jakobszalm is een zomerzalm. De ZON is de Vereniging Ziekenomroepen Nederland. Een halve zondaar kun je eten. Een zoetelaarster zoetelt.

10. Een armezondaar (met een armezondaarsgezicht) hoeft nog geen natte zondaar te zijn. Wanneer valt zondag gaudete? Antwoord: gaudetezondag is de derde zondag van de advent.

11. De zondaghouder en de sabbatsschender, dus zeker geen sabbatheiliger, waren allebei op zoek naar een closetrolhouder.

12. Zolang (als) de lepel in de brijpot stond, ging oma door met breien. Er wachtte nog een rijstebrijberg van onafgebreide truien op haar. Als ervaren reizigster reist ze van hot naar her.

13. Bebouwing in België is zone-eigen of zonevreemd (Jaarboek 2007). Een zonneauto rijdt op zonne-energie.

14. Ook de purperrudbeckia is een zonnehoed. De bijnaam van Lodewijk XIV is Roi-Soleil of Zonnekoning. Zoöfarmacognosie betreft het medicinale gebruik van planten. De zoögloea, dat zijn een aantal bacteriën. Een halve zool (halvezool) is een halvegare, een idioot. Een Chinees is een zoon van het Hemelse Rijk, de keizer van China is de Zoon des hemels en Christus is de zoon van David of Zoon des Mensen. Een katholiek is zoon der Kerk. Een sociaal dier is een zoon politikon (politikon zoon). De ZOP [zet-oo-pee] en de NOP [èn-oo-pee] zijn de Zuidoost- en Noordoostpolder. Met een zorb ga je bergaf. De zorgwet is een werknaam voor de Wet Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening. Een zorilla (bunzing) is geen zorillo (stinkdier).

Rein Leentfaar